

DENDROLOĢISKO STĀDĪJUMU KĀ AIZSARGĀJAMU TERITORIJU NOVĒRTĒJUMA IZSTRĀDES METODISKIE NORĀDĪJUMI

Šo metodisko norādījumu mērķis ir sekmēt vienotu pieeju īpaši aizsargājamo un potenciāli īpaši aizsargājamo dendroloģisko stādījumu izpētei un novērtēšanai.

Dendroloģisko stādījumu novērtējuma saturs un rezultātu analīze, pielietojot vērtēšanas kritērijus, kalpo par pamatu dendroloģisko stādījumu unikalitātes un vērtīguma noteikšanai, kā arī aizsardzības statusa izvērtēšanai. Dendroloģisko stādījumu novērtējums izmantojams par pamatu dendroloģisko stādījumu tālākās uzturēšanas un apsaimniekošanas stadijas – rekonstrukcijas projektu – izstrādei.

SATURS

Ievads	2
1. Dendroloģisko stādījumu vispārējs raksturojums	2
1.1. Ģeogrāfiskais novietojums, ietekmējošie abiotiskie vides faktori, to īpatnības (klimats, mikroklimats, augsne, reljefs u.c.).	2
1.2. Vēsturiskā attīstība.	2
1.3. Zemes vienību raksturojums un piederība.	2
1.4. Normatīvie akti.	2
1.5. Iepriekšējā dendroloģisko stādījumu inventarizācijas (ja tāda bijusi) rezultātu īss apraksts, konstatēto taksonu saraksts.	2
2. Dendroloģisko vērtību izpēte un novērtējums	2
3. Citu dabas vērtību izpēte un novērtējums	4
4. Invazīvo un potenciāli invazīvo sugu izpēte un novērtējums	5
5. Kultūrvēsturisko un ainavisko vērtību novērtējums	5
6. Aizsargājamo dendroloģisko stādījumu aizsardzības statusa un robežu izvērtēšana	6
7. Rekomendācijas dendroloģisko un citu dabas vērtību saglabāšanai ilgtermiņā	6
7.1. Rekomendācijas dendroloģisko vērtību saglabāšanai ilgtermiņā.	6
7.2. Rekomendācijas citu dabas vērtību saglabāšanai ilgtermiņā.	7
7.3. Rekomendācijas invazīvo sugu ierobežošanai un apkarošanai.	7
Secinājumi	9
Atsauces	9
Pielikumi	9

Projektu "Rekomendāciju un kritēriju izstrāde ĪADT "Dabas pieminekļi - dendroloģiskie stādījumi" dendroloģisko vērtību noteikšanai un unikalitātes novērtēšanai" realizēja NBD sadarbībā ar Dabas aizsardzības pārvaldi un Daugavpils Universitātes Dzīvības Zinātņu un tehnoloģiju institūta biotopu un kartogrāfijas ekspertiem. Projekta finansējumu nodrošināja LVAF (Latvijas vides aizsardzības fonds).

IEVADS

Vispārīgas ziņas par objektu. Līdzšinējais statuss/aizsardzības režīms. Ievada beigās definē dendroloģiskās izpētes un novērtējuma mērķi.

1. DENDROLOĢISKO STĀDĪJUMU VISPĀRĒJS RAKSTUROJUMS

1.1. Ģeogrāfiskais novietojums, ietekmējošie abiotiskie vides faktori, to īpatnības (klimate, mikroklimats, augsne, reljefs u.c.).

1.2. Vēsturiskā attīstība.

Iespēju robežās dažādos avotos pieejamo stādījumu vēsturisko apskatu papildina ar fotogrāfijām, projektiem, kuros stādījumi un ēkas veido vienotu ansambli (īpaši muižu parkiem), plāniem, kartēm, aerofoto, atmiņu stāstiem, kuri ļauj izsekot dendroloģisko stādījumu transformācijai laikā un telpā.

1.3. Zemes vienību raksturojums un piederība.

Sniedz gan dendroloģiskajā stādījumā, gan arī blakus esošo teritoriju īsu raksturojumu. Norāda to bijušo, esošo un paredzamo dendroloģisko stādījumu ietekmējošo darbību raksturu un ietekmi.

1.4. Normatīvie akti.

Uzskaita normatīvo aktu normas, kas tieši attiecas uz konkrēto aizsargājamo teritoriju, tai skaitā pašvaldību saistošos noteikumus, kuri attiecas uz dendroloģisko stādījumu. Sniedz skaidrojumu, kādā veidā normatīvais akts attiecināms uz objektu. Piemēram, norāda pašvaldību teritoriju plānojumos noteikto esošo un plānoto vai atļauto teritorijas izmantošanu, un normatīvo aktu normas, kas attiecas uz dendroloģisko vērtību saglabāšanu.

1.5. Iepriekšējā dendroloģisko stādījumu inventarizācijas (ja tāda bijusi) rezultātu īss apraksts, konstatēto taksonu saraksts.

Ja objektam iepriekš veikta dendroloģiska rakstura inventarizācija, šajā sadaļā pievieno tajā konstatēto taksonu sarakstu. Tas ļaus dendroloģiskās izpētes rezultātā analizēt gan taksonomiskās, gan taksonu skaitliskās izmaiņas stādījumā.

2. DENDROLOĢISKO VĒRTĪBU IZPĒTE UN NOVĒRTĒJUMS

Uzskaita, raksturo un analizē stādījumos konstatētās dendroloģiskās vērtības. Ietver konstatēto vietējo un svešzemju kokaugu taksonu sarakstus, kā arī dižkoku sarakstu. Raksturo stādījumos sastopamo kokaugu pašizsēju. Apkopojot un analizējot jaunās dendroloģiskās inventarizācijas rezultātus, norāda, kuri no iepriekš konstatētajiem taksoniem netika atrasti, kā arī esošo taksonu īpatņu skaita izmaiņas (samazinājumu vai palielinājumu), ja tādu konstatē. Visu stādījumos uzskaitīto, mērīto un aprakstīto kokaugu sarakstu pievieno pielikumā.

Metodiskie norādījumi:

 Taksonu nosaukumu lietojums.

Visiem taksoniem norāda pilnu latvisko un latīnisko (zinātnisko) nosaukumu gan tekstā, gan arī tabulās u.c., to ievēro arī tekstam pievienoto fotogrāfiju parakstos.

Piemēram, neietvert fotogrāfiju ar parakstu "Liepu aleja", kas nesniedz korektu informāciju par objektu.

Kokaugu taksonomiskās piederības noteikšana.

- Kokaugu taksonomisko piederību nosaka iespējami precīzi. Piederības tikai ģintij norādīšana, piem. *Abies* sp., *Larix* sp., *Quercus* sp. u.c., pieļaujama tajos gadījumos, ja koku vainaga augstums materiāla ievākšanai nav sasniedzams ar palīgīdzekļiem (izbīdāmām šķērēm, zāģi, metamajiem maisiņiem u.c.) vai nav iespējama vizuāla pazīmju diagnosticēšana (tālskata, fotoaparāta izmantošana), vai arī materiāla ir maz un tā stāvoklis ir tik slikts, ka noteikšanu nav iespējams veikt.
- Krūmu taksonomiskās piederības noteikšana tikai līdz ģints līmenim pieļaujama gadījumos, kad nav pieejamas taksonu ģeneratīvo orgānu pazīmes un verifikāciju nav iespējams veikt pēc veģetatīvajām pazīmēm.
- Herbārija ievākšana. Neskaidrību gadījumos taksona verifikācijai jāievāc herbārijs. Herbāriju ievāc arī gadījumos, ja rodas šaubas par iepriekšējā inventarizācijā noteiktā taksona taksonomisko atbilstību. Ja konstatēta taksonomiskā neatbilstība, taksonomiskās izmaiņas norāda, tās iekļaujot novērtējumā. Herbārija paraugi jāiesniedz herbārija krātuvēs, kas pieejamas GBIF (Global Biodiversity Information Facility) starptautiskajā datu tīklā.

Kokaugu vitalitātes novērtēšana.

Kokaugu vitalitātes novērtēšanā izmanto sešu baļļu skalu, kurā iekļauj ne tikai koka veselīguma un ainaviskuma novērtējumu, bet arī apsaimniekošanas pasākumu nepieciešamību, tādējādi vienlaikus sniedzot informāciju par veicamajām darbībām ainaviskuma uzturēšanā, stādījumu atjaunošanā, kā arī drošības nodrošināšanā.

Kokaugu vitalitātes skala:

1. Teicama vitalitāte.

Stumbrs un saknes bez bojājumiem, vainagā nav sausu, aizlauztu zaru. Koks dekoratīvs, apsaimniekošanas pasākumi nav nepieciešami.

2. Laba vitalitāte.

Stumbrs bez bojājumiem, pieļaujami lokāli, nebūtiski mizas bojājumi, nebūtiski bojājumi minimālajā sakņu zonā. Atsevišķi sausi zari. Tūlītēji apsaimniekošanas pasākumi nav nepieciešami. Pārskatāmā nākotnē (10 – 15 gadi) var būt nepieciešama sauso zaru izgriešana vai vainaga kopšana.

3. Vidēja vitalitāte.

Stumbrā un/vai zaros trupe līdz 30% apjomā, nav atvērtu dobumu. Vainagā adventīvie zari. Atsevišķi bojājumi minimālajā sakņu zonā. Kokam nav izcila ainaviskā vērtība. Nepieciešama vainaga kopšana, sausu, aizlauztu zaru izgriešana u.c. vainaga kopšanas darbi, lai paildzinātu koka ainavisko vērtību.

4. Vāja vitalitāte.

Koks bojāts vai nomākts, ar deformētu vainagu. Stumbrā un zaros viens vai vairāki dobumi, stumbrs iztrupējis 30-80% apjomā. Bojājumi kritiskajā sakņu zonā. Steidzama koka izciršana nav nepieciešama, 4 tomēr, plānojot ilglaicīgu parka ainavas saglabāšanas un attīstības modeli, koks nav saglabājams.

5. Ļoti vāja vitalitāte vai koks nokaltis.

Plaši stumbra bojājumi, stumbra un zaru trupe >80% apjomā, plaši bojājumi kritiskajā sakņu zonā. Koks pilnībā zaudējis ainavisko vērtību, apstādījumos nav saglabājams un vajadzības gadījumā aizstājams ar jaunu stādu.

6. Nav nosakāma vitalitāte.

Piemēram, sabiedriskajiem apstādījumiem iestādīti nepiemērota (ļoti maza) izmēra stādi.

Vietējās floras kokaugu novērtējums, t.sk. dižkoki.

Vietējās floras kokus (*Picea abies*, *Pinus sylvestris*, *Alnus glutinosa*, *Acer platanoides*, *Betula pendula*, *B. pubescens*, *Fraxinus excelsior*, *Populus tremula*, *Quercus robur*, *Tilia cordata*, *Ulmus glabra*, *U. laevis*) uzskaita un mēra, ja to stumbra diametrs 1,3 m augstumā no sakņu kakla sasniedz 50 cm un vairāk. Pārējos vietējās kokaugu floras eksemplārus uzskaita un mēra, ja tie ir speciāli stādīti, ir saglabājami un iederīgi stādījumu ainavā. Iegūtos datus apkopo ģeodatabāzē pēc izstrādātā parauga (GDB atbilstoši dabas datu pārvaldības sistēmas "Ozols" (DDPS "Ozols") Trees slānim, paraugs pielikumā). Dižkokiem aizpilda dižkoku reģistrācijas anketu un pievieno fotogrāfijas. Ieteicams pievienot arī īpaši ainaviski izteismīgu koku fotogrāfijas.

Svešzemju kokaugu novērtējums, t.sk. dižkoki.

Uzskaita un mēra visus ar nodomu stādītos svešzemju kokaugus. Atsevišķos gadījumos uzskaita spontāni ieaugušos svešzemju kokaugus, ja tie ir saglabājami un iederas stādījumu ainavā. Iegūtos datus apkopo ģeodatabāzē pēc izstrādātā parauga (GDB atbilstoši DDPS "Ozols" Trees slānim, paraugs pielikumā). Dižkokiem aizpilda dižkoku reģistrācijas anketas un pievieno fotogrāfijas. Ieteicams pievienot īpaši ainaviski izteismīgu svešzemju koku fotogrāfijas. Ļoti lielas dimensijas sasniegušus svešzemju sugu eksemplārus reģistrē kā īpatnējus kokus, tos iekļaujot ģeodatabāzē.

Datu attēlojums. Kartogrāfiskais materiāls.

Dendroloģiskās izpētes rezultātus apkopo ģeodatabāzē pēc DDPS Ozols ģeodatabāzes parauga (GDB atbilstoši DDPS "Ozols" Trees slānim, paraugs pielikumā).

Ieteikums

Pirms dendroloģiskā novērtējuma veikšanas, rūpīgi iepazīties ar konkrētā dendroloģiskā stādījuma apjomu un sarežģītību, lai paredzētu priekšizpēti, lauku un kamerālajiem darbiem, t. sk. taksonu precizēšanai, atbilstošu dienu skaitu. Novērtējumā izmanto pieņemto terminoloģiju.

3. CITU DABAS VĒRTĪBU IZPĒTE UN NOVĒRTĒJUMS.

Uzskaita, raksturo un analizē stādījumos konstatētos biotopus un sugas visās tālāk uzskaitītajās dzīvo organismu grupās. Dabas vērtību izpēti veic sugu un biotopu aizsardzības jomā sertificēti eksperti. Dendroloģisko stādījumu dabas vērtību raksturošanai izmantojami gan dati par sugu atradnēm un biotopiem no DDPS "Ozols", gan izstrādātie sugu aizsardzības plāni un citi materiāli.

Metodiskie norādījumi:

Stādījumos konstatētie aizsargājамie biotopi/augu sabiedrības.

Izmanto rokasgrāmatu "Eiropas Savienības aizsargājамie biotopi Latvijā. 2. precizētais izdevums" (Auniņš (galv. red.) 2013) izmantoto klasifikāciju. Sniedz īsu augu sabiedrību aprakstu. Konstatējot, ka DDPS "Ozols" nav fiksēts dabā esošs Eiropas Savienības (ES) nozīmes biotops) vai ekspertu ieskatā pārskatāms noteiktā biotopa veids, aizpilda ES nozīmes biotopu inventarizācijas anketu un iezīmē poligonu atbilstoši biotopu kartēšanas metodikai ("ES nozīmes biotopu izplatības un kvalitātes apzināšanas un darbu organizācijas metodika", apstiprināta ar Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra K.Gerharda 22.07.2016. rīkojumu Nr. 188). Ja tiek konstatētas izmaiņas DDPS "Ozols" reģistrētam ES nozīmes biotopa poligonam (piemēram, precizējamas ES nozīmes biotopa robežas) vai tas ir izzudis, informācija aktualizējama, izmaiņas fiksējot pēc izstrādātā parauga (GDB atbilstoši DDPS "Ozols" Habitat_poly slānim).

Stādījumos konstatētās retās un aizsargājamās sugas.

Norāda retās un aizsargājamās vaskulāro augu, ķērpju, sēņu, sūnu, bezmugurkaulnieku un mugurkaulnieku sugas. Raksturo populāciju bagātīgumu un vitalitāti. Pievieno atsauces no pieejamajiem materiāliem par dabas vērtību sastopamību.

Datu attēlojums. Kartogrāfiskais materiāls.

Datus apkopo ģeodatatubāzē atbilstoši DDPS "Ozols" ģeodatatubāžu (Species_point, Species_poly, Species_observations, Habitat_poly) struktūrai. Ieteicams pievienot reto un aizsargājamo sugu fotogrāfijas.

4. INVAZĪVO UN POTENCIĀLI INVAZĪVO SUGU IZPĒTE UN NOVĒRTĒJUMS.

Uzskaita, raksturo un analizē stādījumos konstatētās invazīvās un potenciāli invazīvās sugas. Pievieno taksonu sarakstu. Katrai invazīvajai un potenciāli invazīvajai sugai sniedz īsu apsaimniekošanas vai apkarošanas pasākumu aprakstu, novērtē, cik lielā mērā suga apdraud dendroloģiskā stādījuma dendroloģiskās, ainavu un dabas vērtības. Pievieno atsauces no pieejamajiem materiāliem par invazīvo sugu sastopamību iepriekšējā periodā. Ja stādījumos vēsturiski bijušas ietvertas svešzemju sugas, kas mūsdienās kļuvušas invazīvas, to norāda un analizē arī sadaļā par dendroloģisko vērtību izpēti un novērtējumu.

Metodiskie norādījumi:

Invazīvo sugu jēdziena lietojums.

Latvijā ir tieši piemērojama Komisijas īstenošanas regula (ES) 2016/1141 (2016. gada 13. jūlijs), ar ko atbilstīgi Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai (ES) Nr. 1143/2014 pieņem sarakstu ar invazīvajām svešzemju sugām, kas rada bažas Savienībai. Šajā regulā uzskaitītas visā Eiropas Savienībā sastopamās invazīvās sugas, attiecībā uz kurām veicami ierobežošanas un izskausanas pasākumi. Nacionālā līmenī šo metodisko norādījumu izstrādes brīdī Ministru kabineta 2008.gada 30.jūnija noteikumi Nr.468 "Invazīvo augu sugu saraksts" kā invazīvo augu sugu ir noteikuši tikai Sosnovska latvāni. Papildus ES tiesību aktos un MK noteikumos minētajām sugām, veicot dendroloģisko stādījumu izpēti, par invazīvām un potenciāli invazīvām sugām uzskatāmas tās svešzemju sugas, kas izrāda tendenci masveidīgi savairoties un izplatīties dabiskajās ekosistēmās, nomācot vietējās sugas un noplicinot bioloģisko daudzveidību.

Datu attēlojums. Kartogrāfiskais materiāls.

Datus apkopo ģeodatatubāzē pēc DDPS "Ozols" ģeodatatubāzes parauga (GDB slānis Species_point) vai izmantojot mobilo aplikāciju Invazīvo sugu pārvaldnieks".

5. KULTŪRVĒSTURISKO UN AINAVISKO VĒRTĪBU NOVĒRTĒJUMS.

Metodiskie norādījumi:

Novērtē:

- cik lielā mērā saglabāties un respektēts parka vai cita dendroloģiskā stādījuma sākotnējais plānojums/ parka autentiskums,
- lauču aizstādīšanas pakāpi, skatu punktu un līniju saglabāšanu,
- pašizsējas rezultātā izaugušos un atstātos kokaugus, to apjomu un ietekmi,
- speciāli stādīto kokaugu taksonu, kā arī to stādīšanas vietas atbilstību parka raksturam.

6. AIZSARGĀJAMO DENDROLOĢISKO STĀDĪJUMU AIZSARDZĪBAS STATUSA UN ROBEŽU IZVĒRTĒŠANA.

Sniedz dendroloģisko stādījumu novērtējuma īsu kopsavilkumu. Izvērtē atbilstību esošajam aizsardzības statusam, pielietojot dendroloģisko stādījumu vērtēšanas kritērijus. Nepieciešamības gadījumā sniedz uz izpētes rezultātiem balstītus ieteikumus par robežu vai esošā aizsardzības režīma izmaiņām.

Metodiskie norādījumi:

- Pēc objekta dendroloģisko un citu dabas vērtību izpētes un analīzes, pielietojot "Kritērijus Latvijas dendroloģisko stādījumu novērtēšanai", veic atbilstības aizsargājamā objekta – dabas pieminekļa "Aizsargājamie dendroloģiskie stādījumi" statusam izvērtēšanu esošajās robežās.
- Ja nepieciešams, sniedz uz izpētes rezultātiem balstītus ieteikumus par dendroloģiskā stādījuma robežām, kādā nodrošināma tā aizsardzība, vai esošā aizsardzības režīma izmaiņām, vai ieteikumiem esoša aizsardzības režīma atcelšanai.
- Robežu izvērtēšanā ieteicams maksimāli ievērot senāk veidotu parku un dendroloģisko stādījumu vēsturiskās robežas, lai saglabātu objekta funkcionalitāti un veselumu.
- Rekomendējot dendroloģisko stādījumu robežu pārskatīšanu vai rosinot veidot jaunus aizsargājamus dendroloģiskus stādījumus, ieteikumus sniedz, ņemot vērā pašvaldības teritorijas plānojumu, kurā noteiktas prasības teritorijas izmantošanai un apbūvei, tajā skaitā funkcionālais zonējums, publiskā infrastruktūra, teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi, kā arī citi ar teritorijas izmantošanu saistīti nosacījumi.
- Vērtējot nepieciešamību pārskatīt dendroloģisko stādījumu robežas, jāņem vērā objektam pieguļošu teritoriju raksturs un esošā/potenciālā ietekme uz objektu.
- Datu attēlojums. Novērtējumam pievieno aizsargājamā dendroloģiskā stādījuma karti ar ieteicamo ārējo robežu kā shape failu vai GDB.

7. REKOMENDĀCIJAS DENDROLOĢISKO UN CITU DABAS VĒRTĪBU SAGLABĀŠANAI ILGTERMIŅĀ.

Sniedz rekomendācijas dendroloģiskajos stādījumos konstatēto vērtību saglabāšanai un apsaimniekošanai. Rekomendācijās ietver stādījumu funkcionālās zonas un tajās ieteicamos apsaimniekošanu pasākumus – to veidus un darbu veikšanas laika grafiku.

7.1. Rekomendācijas dendroloģisko vērtību saglabāšanai ilgtermiņā.

Metodiskie norādījumi

- Sniedz kokaugu apsaimniekošanas pasākumu aprakstu – bīstamo koku nozāģēšana, steidzami sakopjamie koki, spontāni izaugušo koku likvidēšana vai retināšana, vērtīgu introducēto sugu sējeņu gadījumā – iespējamā saglabāšana.
- Ja tas nepieciešams, sniedz dendroloģisko stādījumu papildināšanai ieteicamo sortimentu, norādot taksonus.

 Nepieciešamības gadījumā ietver informāciju par ceļu un pastaigu taku tīkla, skatu perspektīvu atjaunošanu un uzturēšanu, kā arī par infrastruktūras objektu (tiltiņu, soliņu u.c.) atjaunošanu.

 Datu attēlojums.

Novērtējumam pievieno apsaimniekošanas zonu karti un tās ģeotelpiskos datus (kā shape failu vai GDB).

7.2. Rekomendācijas citu dabas vērtību saglabāšanai ilgtermiņā.

Metodiskie norādījumi

 Sniegt rekomendācijas reto un īpaši aizsargājamo sugu dzīvotņu un biotopu saglabāšanai un radīšanai. Norādīt katrai sugai un biotopam nepieciešamos, specifiskos vides apstākļus un darbības to nodrošināšanai.

7.3. Rekomendācijas invazīvo sugu ierobežošanai un apkarošanai.

Metodiskie norādījumi

 Rekomendēt konstatēto invazīvo sugu ierobežošanas vai apkarošanas pasākumus, to realizēšanai ieteicamo laiku un veidu.

Ieteikumi dendroloģisko stādījumu vērtību saglabāšanai un apsaimniekošanai

Šie ieteikumi var noderēt gan izstrādājot rekomendācijas dendroloģisko vērtību saglabāšanai un apsaimniekošanai, gan kā izziņas avots speciālistiem (arboristiem, ainavu arhitektiem, stādījumu apsaimniekotājiem u.c.), kuri dendroloģiskajos stādījumos darbosies pēc dendroloģiskā novērtējuma veikšanas. Rekomendāciju mērķis ir palīdzēt izvairīties no tipiskākajām kļūdām dendroloģisko stādījumu uzturēšanā un dabas vērtību palielināšanā.

Rekomendēt no pašizsējas rezultātā izaugušiem vai nepārdomāti stādītiem kokiem un krūmiem atbrīvoties pakāpeniski.

Vēsturiskie parki Latvijā ir salīdzinoši sliktā stāvoklī. Lielākā daļa šo parku ir nekopti vai, tieši pretēji, pārāk izkopti. Šo pasākumu – pašizsējas rezultātā izaugušo vai nepārdomāti iestādīto koku un krūmu likvidāciju jāveic pēc ainavu arhitekta un arboristu sastādīta rekonstrukcijas projekta. Uzsverams, ka nekādā gadījumā šo kokaugu izvākšanu neīstenot visu uzreiz un talku veidā. Izvāktie kokaugi ne tikai atjaunos vēsturisko dendroloģisko stādījumu arhitektūru, bet arī uzlabos gaismas režīmu. Vēsturiskajos stādījumos šādu izvācamu kokaugu īpatsvars var sasniegt pat vairāk nekā pusi no visiem kokaugiem. Kokaugu kopšanas darbus veic speciālists ar atbilstošu kvalifikāciju, jo izpratne par koku vainagu un stumbru kopšanu stādījumu kopšanā un mežsaimniecībā ir krasi atšķirīga panākamā rezultāta dēļ. Kokaugu kopšanas darbus veic kvalificēti speciālisti ar pieredzi šādu darbu veikšanā – arboristi, parka dārznieki u.c.

Rekomendēt ainavisku koku un krūmu apakšējo zaru saglabāšanu.

Pārāk izkoptos dendroloģiskajos stādījumos, piemēram, parkos bieži tiek nozāgēti koku apakšējie zari, kas ir īpaša vērtība, lai radītu stādījumos pāreju no gaismas uz krēslu un atkal uz gaismu. Tie palielina arī koka ainaviskumu. Šim piemēram ļoti raksturīgas koku sugas ir parastais ozols *Quercus robur*, Eiropas dižskābardis *Fagus sylvatica*, parastais skābardis *Carpinus betulus*.

Rekomendēt saglabāt kokus ar savdabīgi veidotu stumbru vai zaru formu.

Specifisks zarojums, pārlietušies koki, koki ar apsakņotiem zariem vai galotnēm ainavu parkos pastiprina parka dabiskuma iespaidu.

Pievērst uzmanību krūmu stāva saglabāšanai, atjaunošanai.

Pārāk izkoptos dendroloģiskos stādījumos, piemēram, parkos tiek likvidēts krūmu stāvs, vai arī tas, nepareizi izvēlēta sortimenta dēļ, var nepildīt krūmu stāva funkcijas. Ainavu parka gleznainumu nevar panākt ar zemiem, kaut arī ziedošiem krūmiem vai nelielām, potētām formām. Izvērtējot konkrēto situāciju, vides apstākļus un jau esošo sortimentu, izvērtēt iespēju rekonstrukcijas projektos sortimentā ietvert Latvijas vēsturiskajos parkos tradicionāli izmantotos vietējās floras krūmus – parasto lazdu *Corylus avellana*, Eiropas segliņu *Euonymus europaeus*, kārpaino segliņu *Euonymus verrucosus*, parasto irbeni *Viburnum opulus*, kuri nodrošina apjomu (bagātīgumu), sulīgus krāsu akcentus, kā arī vizuāli nodala telpu.

Izvērtēt lauču veidošanas/atjaunošanas iespējas.

Ļoti bieži vēsturisko parku lauces mūsdienās nekopšanas dēļ ir aizaugušas vai nepārdomāti aizstādītas ar kokaugiem. Vispirms ieteicams veikt autentisko lauču atjaunošanu. Jaunas lauces būtu iespējams veidot vietās, kurās nav dižkoku, lielu dimensiju koku vai retu un vērtīgu svešzemju koku stādījumu.

Akcentēt nepieciešamību saglabāt un neaizstādīt lauces un skatu punktus.

Ļoti bieži skatu punktus iestāda eksotiskos svešzemju kokaugus, kuriem tā, lielākoties, ir nepiemērota vieta, tie aug slikti un līdz ar to nav dekoratīvi. Lauču un skatu punktu aizstādīšana izjauc dendroloģiskā stādījuma, it sevišķi senāk veidota parka sākotnējo plānojumu un aizsedz skatu līnijas. Īpaši uzsvērt nepieciešamību izvairīties no masveidīgas koku stādīšanas dažādu akciju laikā. Tieši šādās akcijās ainavu parku lauces ir tikušas aizstādītas ar piemiņas kokiem vai neiederīgiem regulāras formas stādījumiem. Lauču aizstādīšana ne tikai izjauc parka sākotnējo plānojumu un aizsedz skatu līnijas, bet ar laiku pasliktina lauču malās augošo koku augšanas apstākļus. Novērojams, ka ar laiku šiem kokiem noēnojuma dēļ sāk kalst apakšējie zari, kuri ir svarīga ainaviskuma sastāvdaļa.

Nepieciešamības gadījumā ieteikt kokaugu stādījumus papildināt.

Daudzos dendroloģiskajos stādījumos sākotnēji stādītās dendroloģiskās vērtības ir zudušas. Lai atjaunotu vēsturisko stādījumu struktūru un sortimentu, izvērtē atjaunošanas vai papildināšanas iespējas un nepieciešamību, ņemot vērā parku stilus un laikmeta iezīmes. Vēlams neieteikt papildināt ar invazīvajām un potenciāli invazīvajām sugām. Rekomendēt stādīšanu veikt tikai tad, kad stādīšanas vietas apkārtnē izvākti nokaltušie, bīstamie, sabiezinātā stādījumā esošie neperspektīvie vai nevietā iestādītie koki un krūmi un 2-3 gadus pļautas atvases.

Ieteikt saglabāt, atjaunot vai veidot no jauna norobežotu dendroloģiskā stādījuma (parka) telpu.

Iespēju robežās ieteikt dendroloģiskajos stādījumos turpināt saglabāt, atjaunot vai, ja ir iespējams, no jauna veidot pret ceļu ar krūmiem noslēgtu parka malu, kā tas bijis vēsturiskajos parkos. Šajos stādījumos ieteicams izmantot vietējās floras krūmus.

Ieteikt piemērotākos lapu apsaimniekošanas pasākumus.

Mežaparkos un maz izmantotās parka zonās rekomendēt lapas grābt tikai 2-3 m attālumā no celiņiem, atstājot kokaugiem barības vielas. Izņēmums varētu būt parastās zirgkastaņas, ja uz to lapām konstatētas zirgkastaņu raibkodes (mīnējošās kodes) *Cameraria ohridella* darbības pēdas. Efektīva metode zirgkastaņu raibkodes apkarošanai ir zirgkastaņu lapu savākšana un sadedzināšana. Ieteikt neveikt lapu dedzināšanu tieši zem koku vainagiem sakņu zonā. Ja dendroloģiskais stādījums (parks) tiek intensīvi izmantots un lapas tiek savāktas, ieteicama to kompostēšana un komposta zemes atgriešana atpakaļ parkā, vai vēlā pļaušana kopā ar lapu smalcināšanu, kas veicina to sadalīšanos.

Izvērtēt liela izmēra struktūru – kritalu un stumbeņu – saglabāšanas iespējas.

Bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai un uzturēšanai, ievērojot drošības prasības, ieteikt saglabāt liela izmēra koksnes struktūras – kritalas un stumbeņus. Lielu dimensiju atmirušu koku stumbrus pēc nozāgēšanas ieteikt novietot parka daļā, kur tie netraucē veikt stādījumu kopšanas un uzturēšanas darbus, vai ainavā iederīgās vietās izmantot kā dabiskas atpūtas vietas sēdēšanai. Vides izglītības nodrošināšanai rekonstrukcijas projektā ietvert informatīvos standus par mirušās koksnes nozīmi bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā.

Ieteikt piemērotākos lauču un citu atklāto zālāju platību, kā arī parka zemsedzes apsaimniekošanas pasākumus.

Zālāju bioloģiskās daudzveidības palielināšanai, kā arī reto un aizsargājamo lakstaugu sugu saglabāšanai, ieteikumos izvērtēt diferencētas pļaušanas nepieciešamību un norādīt teritorijas ar atšķirīgu pļaušanas laiku, biežumu un pļaušanas augstumu. Izvērtēt, vai ir teritorijas, kurās ieteikt agro un regulāro pļaušanu tikai 2-3 m attālumā no celiņa uz abām pusēm. Izvērtēt vēlās pļaušanas piemērošanu parka zemsedzei, lai saglabātu nemorālo aspektu un aizsargājamās vaskulāro augu sugas.

Ieteikt piemērotākos ūdenstilpņu apsaimniekošanas pasākumus.

Ja ainavu parkā ir ūdenstilpes, ieteikt neplaut zālienu līdz ūdenim, jo ainavu parkā tas nav pieņemts. Ieteikt saglabāt ūdensaugu joslu gan ūdenstilpņu krastiem kā buferzonu un biotopu pārejas joslu jeb ekotonu. Ūdensaugu stādījumus veidot, sabalansējot tos ar ūdenstilpnes lielumu un raksturu, vislabāk rekonstrukcijas projekta ietvaros. Ūdenstilpņu stipras aizaugšanas gadījumā ieteikt veikt vispārīgus tīrīšanas darbus, likvidējot pārmērīgu ūdensaugu aizaugumu un detrita slāni. Ūdenstilpnēm ar caurplūstošu ūdeni ieteikt nodrošināt ūdens caurteci, likvidējot aizsērējumus un šķēršļus. Tas nepieciešams ūdens organismiem labvēlīgu vides apstākļu nodrošināšanai, kā arī sekmē ūdenstilpņu neaizaugšanu. Ūdenstilpņu grunts tīrīšanas darbus paredzēt veikt rekonstrukcijas projektu ietvaros. Sniegt ieteikumus par izsmeltās grunts tālāku izmantošanu, norādot, ka to nedrīkstētu izmantot apkārtnes veģetācijas, īpaši bioloģiski vērtīgu un potenciāli bioloģiski vērtīgu zālāju, pārklāšanai. Uzsvērt piemērotas smagās tehnikas izmantošanu grunts tīrīšanas darbu veikšanai, lai nepieļautu veco parka koku sakņu bojāšanu.

SECINĀJUMI

Sniedz īsu dendroloģiskās inventarizācijas rezultātu aprakstu, izceļot īpašās dendroloģiskās vērtības, stādījumu stāvokļa novērtējumu, svarīgāko citu dabas vērtību uzskaitījumu, īsu ieteicamo apsaimniekošanas pasākumu aprakstu konstatēto vērtību saglabāšanai ilgtermiņā, ieteicamā aizsardzības statusa izvērtējumu.

ATSAUCES

Vienā novērtējumā pēc vienota stila norāda izmantotos avotus: monogrāfijas, enciklopēdijas, ceļvežus, arhīva materiālus, interneta resursus u.c. Atmiņu stāstam norāda teicēja datus. Fotografijām norāda to autoru vai ieguves avotu.

PIELIKUMI

Pielikumos iekļauj informāciju, kura papildina novērtējuma tekstu, neatkārtojot vēlreiz jau uzrakstīto. Pielikumos pievieno apjomīgas tabulas, kartes u.c. materiālus pēc nepieciešamības. Pielikumos iekļauj dižkoku reģistrācijas anketas.

